

Prof. dr hab. Ryszard Zięba

Warszawa, 19 kwietnia 2021 r.

**Ocena
dorobku i osiągnięć naukowych dra Jana Pilźysa w postępowaniu habilitacyjnym
dla Rady Naukowej Instytutu Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu
Szczecińskiego**

Dr Jan Pilźys jest absolwentem Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Obrony Przeciwlotniczej w Koszalinie i Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Koszalinie a doktorat z nauk humanistycznych w zakresie historii otrzymał w Akademii Obrony Narodowej w Warszawie w 2001 roku na podstawie pracy „Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Obrony Przeciwlotniczej w Koszalinie 1967-1997”. Większość swojej aktywności zawodowej poświęcił wojsku, a od 2003 roku jest pracownikiem Uniwersytetu Szczecińskiego, aktualnie w Instytucie Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie, na Wydziale Nauk Społecznych. Pracował także w Bałtyckiej Wyższej Szkole Humanistycznej w Koszalinie, Wyższej Szkole Integracji Europejskiej w Szczecinie i Wyższej Szkole Pedagogicznej TWP, w Wydziale Zamiejscowym w Człuchowie.

1. Osiągnięcia naukowo-badawcze

Dorobek naukowy dra Jana Pilźysa ma charakter politologiczny i historyczny o czym świadczy przedmiot badań a przede wszystkim stosowana metodologia. Ta generalna ocena dotyczy zarówno wskazanego – na podstawie art. 219 ust. 1 pkt 2a ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce – osiągnięcia naukowego po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, jak i większości pozostałych publikacji. W zdecydowanej większości dorobek Habilitanta koncentruje się na analizie współczesnych i historycznych aspektów polskich sił zbrojnych, a w ostatnich latach na wojskowych aspektach bezpieczeństwa Polski, zarządzaniu kryzysowym i obronie cywilnej w Polsce.

Jako główne osiągnięcie naukowe w postępowaniu habilitacyjnym dr J. Pilźys przedstawił monografię pt. *Obrona cywilna w Polsce. Współczesność i perspektywy* (Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019, ss. 339). Na pozostałe Jego publikacje składa się pięć monografii (w tym opublikowana rozprawa doktorska), 46 rozdziałów w pracach zbiorowych, 13 artykułów w czasopismach naukowych oraz pięć prac zbiorowych redagowanych wspólnie z innymi autorami. Habilitant uczestniczył w referatami na ponad 40 konferencjach naukowych. Aktywność ta koncentrowała się na zagadnieniach przygotowania wojska do obrony kraju i obrony cywilnej. Znacznie rzadziej podejmował międzynarodowe aspekty bezpieczeństwa Polski.

a) Główne osiągnięcie naukowe

Przedstawione do oceny osiągnięcie naukowe dr. Jana Pilźysa – monografia pt. *Obrona cywilna w Polsce. Współczesność i perspektywy*, jest średnich rozmiarów dziełem (liczącym 339 stron, format B5) ujmującym w całość dużą wiedzę Autora na temat systemu obrony cywilnej w Polsce, ze szczególnym akcentem na obronę cywilną województwa zachodniopomorskiego. W pracy też znalazły się poglądy Autora na temat współczesnych wojen i zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa polskiego.

Ogólny ogląd przedłożonej pracy i jej metodologia pozwalają przyporządkować ją do dyscypliny nauk o polityce i administracji, choć można byłoby ją zaliczyć do dyscypliny nauk o bezpieczeństwie.

Jak Autor deklaruje we Wstępie za **główny cel badań** przyjął „opracowanie modelu obrony cywilnej województwa zachodniopomorskiego oraz wypracowanie rozwiązań funkcjonalno-organizacyjnych wykorzystania jej potencjału do realizacji zadań ochrony społeczności lokalnych w czasie wojny” (s. 16). Jest to dość ryzykowne zamierzenie, gdyż w pracach na stopnie naukowe zwykle zakłada się przeprowadzenie analizy jakiegoś zjawiska, wyjaśnienie problemu, a nie formułowanie ekspertyzy przydatnej do zastosowania praktycznego. Przyjęty cel pracy rzutuje na kolejne elementy jej metodologii. Mianowicie – Habilitant jako główny problem badawczy widzi pytanie o to, z jakich elementów należy zbudować system obrony cywilnej oraz w jaki sposób powinien funkcjonować system ochrony społeczeństwa przed zagrożeniami wojennymi (s. 17). To także nie powinno być uznane za problem badawczy, lecz za zasadnicze pytanie do przygotowania ekspertyzy zapowiedzianej w celu rozprawy. Dalej zostało postawione dziesięć pytań badawczych, w tym pierwsze natury filozoficznej „Czy w przyszłości można uniknąć wojny”? (s. 17). Na to pytanie i polska i światowa nauka nie sformułowała jeszcze intersubiektywnej odpowiedzi. Nic też dziwnego, że postawione przez Habilitanta pytanie nie doczekało się odpowiedzi w Jego pracy. Generalnie w dobrych pracach naukowych najpierw formułuje się hipotezę (hipotezy) a dopiero po nich stawia pytania badawcze. Bowiern te pytania mają prowadzić do zweryfikowania czy sfalsyfikowania hipotez(y).

Dr J. Pilźys przyjął dość **specyficzną hipotezę**, którą brzmi „dotychczasowa polska obrona cywilna wymaga kompleksowej transformacji i dostosowania do obecnej sytuacji polityczno-militarnej i społeczno-gospodarczej państwa. Jest niedoskonała, zwłaszcza w fazie przygotowania, w tym organizacji jej potencjału do walki z zagrożeniami militarnymi. Dotyczy to także kierowania zasobami” (s. 18). Taka hipoteza współgra z założonym celem pracy, który ma charakter ekspertyzowy. Nie jestem przekonany, że tego typu hipotezę trzeba stawiać w pracy naukowej, gdyż wydaje się ona raczej banalna. Należy zatem przyjrzeć się dokładnie przeprowadzonemu wywodowi i odpowiedzieć sobie na pytanie, czy wystarczyło na jej potwierdzenie przeznaczyć tylko jeden rozdział rozprawy, w którym na ocenę obrony cywilnej we współczesnej Polsce (od 1989 roku) poświęcono zaledwie 11 stron tekstu.

Metody dowodzenia zastosowane w rozprawie nie budzą zastrzeżeń i odpowiadają metodologii pracy naukowej w naukach społecznych. Autor bardzo szeroko scharakteryzował wykorzystaną literaturę przedmiotu, co uznaję za zabieg słuszny. Wzbogacił je stosując dwie autorskie ankiety zatytułowane następująco: „Obrona cywilna województwa zachodniopomorskiego w obliczu zagrożeń wojennych” oraz „Bezpieczeństwo społeczności lokalnych na terenie województwa zachodniopomorskiego”.

Rozprawa ma **układ problemowy**. Rozdział pierwszy zawiera rozważania o charakterze teoretycznym i normatywnym; zmierzają one ukazać państwo i społeczeństwo jako podmiot bezpieczeństwa, oczekiwania społeczne w sprawach bezpieczeństwa i ujęcie zagadnienia bezpieczeństwa w aktach normatywnych, od konstytucji poczynając. Rozdział drugi zawiera charakterystykę współczesnych wojen i stosowanych w nich broni. Rozdział trzeci – sądząc po tytule pracy jako najważniejszy – zawiera charakterystykę obrony cywilnej w Polsce. Jest on raczej krótki, bowiem składa się zaledwie z 36 stron. W kolejnym rozdziale Autor omawia propozycje pracowników obrony cywilnej województwa zachodniopomorskiego mające usprawnić obronę

cywilną. Tutaj Autor wykorzystał wspomniane wyżej ankiety. Rozdział piąty ukazuje strategiczne podejście do obrony cywilnej i zawiera propozycję opracowania strategii obrony cywilnej dla województwa zachodniopomorskiego. Ostatni rozdział (szósty) zawiera autorską propozycję nowego modelu obrony cywilnej województwa zachodniopomorskiego i umiejscowienie jej w systemie obronnym państwa. Rozprawę zamyka merytoryczne Zakończenie stanowiące podsumowanie wywodów Autora. Do pracy jest dołączona dość obszerna Bibliografia, wykaz załączników i spis rysunków. Szkoda, że w wykazie załączników nie znalazła się pierwsza ankieta zatytułowana „Obrona cywilna województwa zachodniopomorskiego w obliczu zagrożeń wojennych”.

Cezura pracy nie została we Wstępie wyraźnie określona. Możemy ją jednak domniemywać na podstawie treści wywodów, że chodzi o analizowanie praktyki obrony cywilnej w Polsce od czasu odzyskania niepodległości w 1918 roku po rok 2019. To nie jest korzystny zabieg, zwłaszcza, że z treści Wstępu wynika, że hipoteza główna i sześć hipotez dodatkowych dotyczy Polski po przełomie 1989 roku.

Wywody i dowodzenie są raczej prawidłowe. Jednakże niektóre rozważania Autora, jak np. w rozdziale drugim nie znajdują bezpośredniego przełożenia na ocenę dopasowania obrony cywilnej kraju, w tym województwa zachodniopomorskiego, do współczesnych zagrożeń wojennych.

Podstawa źródłowa i bibliografia przedłożonej pracy jest dość obszerna i obejmuje 26 stron druku. Zawiera wiele istotnych dla obrony cywilnej kraju dokumentów, a przywoływane publikacje nie są w pełni reprezentatywne dla polskiej politologii i nauk o bezpieczeństwie; widać wyraźne preferowanie autorów wojskowych prezentujących wąskie zmilitaryzowane pojmowanie bezpieczeństwa. Tymczasem chociaż obrona cywilna ma bardzo istotne znaczenie w czasie konfliktów zbrojnych, to jednak ważniejsze są jej aspekty cywilne, a nie wojskowe.

Przypisy są liczne i robione poprawnie. **Język rozprawy** jest jasny i odpowiada normom poprawnej polszczyzny. Jedyną uwagą jaką mogę w tym miejscu zgłosić do stosowanej przez Autora manieri bardzo osobistego formułowania ocen i poglądów, co w pracach na stopień naukowy raczej nie jest spotykane.

Treść głównego osiągnięcia naukowego

Kluczowe znaczenie przy ewaluacji zarówno metodologii jak i treści prac naukowych ma ocena przyjętej **orientacji teoretycznej oraz stosowanych pojęć i terminów**. Ze względu na temat rozprawy należałoby oczekiwać prezentacji funkcjonujących w nauce definicji obrony cywilnej i sformułowania własnej propozycji. Tego w rozprawie nie ma. Natomiast Habilitant odwołuje się do elementów teorii bezpieczeństwa. Ostatecznie można byłoby uznać ten zabieg za zasadny, gdyby wystarczająco było określone bezpieczeństwo państwa jako podmiotu i bezpieczeństwo jego ludności, jako podlegającej lub organizującej własną obronę cywilną. Jednak dr J. Pilżys unika pogłębionej refleksji teoretycznej, a prezentuje wąskie, tzw. negatywne ujęcie bezpieczeństwa. To zapowiada już Jego wstępna teza teoretyczna, że „bezpieczeństwo i zagrożenie to dwa wymiary tego samego bytu” (s. 29). Nie wykorzystał publikacji politologów podejmujących teoretyczne aspekty bezpieczeństwa, w tym licznych prac autora niniejszej recenzji, a za to wręcz w nadmiarze odwoływał się do odtwórczych i tradycyjnych ujęć autorów wojskowych. Tymczasem właśnie obrona cywilna wymaga pozytywnego ujęcia bezpieczeństwa, w tym budowania pewności przetrwania w konfliktach zbrojnych ludności cywilnej. Wąskie ujęcie bezpieczeństwa doprowadziło Habilitanta do przytoczenia potocznej tezy o tym, że bezpieczeństwo

oznacza brak zagrożeń. To zresztą potwierdzają respondenci w ankiecie, którą On sam przeprowadził w województwie zachodniopomorskim (s. 35).

Mocno dyskusyjne tezy zawiera rozdział drugi książki, w którym dr J. Pilżys przeprowadził ogólną charakterystykę współczesnych wojen i stosowanych w nich rodzajów broni. Znalazły się tam liczne ogólne oceny, dywagacje i słuszne wnioski. Jednak oparcie tych wywodów w większości na literaturze polskich autorów wojskowych nie może być uznane za wystarczające. Tylko nieliczne, w tym raczej przestarzałe opinie politologów zachodnich nie wystarczą. Zmienia się bowiem charakter współczesnych wojen, a coraz większe znaczenie ma stosowanie tzw. metod asymetrycznych, czy „hybrydowych”, a to właśnie może stanowić możliwe zagrożenie i wyzwanie dla obrony cywilnej kraju i województw. Rozprawa dr. Pilżysa nie czyni tych problemów centralnymi a jedynie ich „dotyka”. Równocześnie Autor wyraźnie prezentuje mocno przesadzone oczekiwanie, że Jego refleksje i spostrzeżenia przyczynią się do „zmiany sposobu myślenia osób odpowiedzialnych za utrzymanie pokoju na świecie” (s. 59).

Jako recenzent pracy na stopień naukowy nie podejmuję się oceny zaprezentowanego przez Habilitanta propozycji – modelu struktury obrony cywilnej, gdyż to nie jest analizą naukową, lecz rodzajem ekspertyzy. Tym nie mniej uważam, że dr J. Pilżys ma rację proponując opracowanie profesjonalnej strategii obrony cywilnej województwa, gdyż zgadzam się z Nim, że ma to znaczenie dla całej obrony cywilnej kraju. Pesymistyczna ocena całego systemu obrony cywilnej w Polsce – moim zdaniem powinna być mocniej uzasadniona, przebadaniem wszystkich jego elementów składowych. Również podzielam tezę o tym, że bezpieczeństwo obywateli powinno być stawiane na równi z obroną militarną kraju (s. 280).

b) Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze

Pozostałe osiągnięcia naukowe dr. Jana Pilżysa dotyczą problematyki militarnych aspektów bezpieczeństwa Polski, edukacji dla bezpieczeństwa i niektórych zagadnień współpracy międzynarodowej. Składają się na to monografie, rozdziały w pracach zbiorowych, artykuły naukowe i redakcje prac zbiorowych. Prezentują one dobry warsztat naukowy, bazujący na solidnym przygotowaniu do obrony doktoratu z historii. Jego liczne publikacje oraz wysoka aktywność na konferencjach naukowych potwierdzają, że jest On autorem znanym przede wszystkim w środowisku zachodniopomorskim. Nie należy On do grona autorów cytowanych i odnotowywanych w bazie Journal Citation Reports (JCR) ani na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH), czy też w Web of Science (WoS). W popularnej bazie Publish or Perish na platformie Google Scholar wskaźnik jego cytowań wynosi zaledwie 26 a Index H – 3. Nie posiada On również udokumentowanego udziału w kierowaniu międzynarodowymi projektami badawczymi.

2. Dorobek dydaktyczny i popularyzatorski

Dr Jan Pilżys jako pracownik naukowo-dydaktyczny Uniwersytetu Szczecińskiego angażuje się w procesie dydaktycznym w tym w przygotowywanie sylabusów nowych przedmiotów. Prowadzi wykłady i ćwiczenia z kilku przedmiotów. Pełnił funkcję opiekuna roku (studiów) i praktyk studenckich na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych. W przedłożonej dokumentacji brakuje danych ile prac dyplomowych wypromował, a jest jedynie informacja o tym, że aktualnie jest promotorem 23 prac

licencjackich i 3 magisterskich. Jest także promotorem pomocniczym jednego doktoratu. Zajmuje się również popularyzacją badań uczestnicząc w konferencjach naukowych i we współpracy z innymi uczelniami.

Konkluzja końcowa

Zważywszy powyższe uważam, że opublikowany dorobek naukowy dr. Jana Pilżysa ujmowany liczbowo jest pokaźny i w zdecydowanej większości mieści się w obrębie nauk o polityce i administracji. Ocena ta dotyczy głównego osiągnięcia naukowego, czyli monografii *Obrona cywilna w Polsce. Współczesność i perspektywy* (Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019). W pozostałym licznym dorobku opublikowanym oraz aktywności konferencyjnej dostrzegam interesujące opracowania przynależne do dyscypliny nauk o polityce i administracji. Aczkolwiek sformułowałem kilka zastrzeżeń i uwag dyskusyjnych w odniesieniu do ww. monografii, uważam ją i pozostały dorobek Kandydata za stanowiące wkład w rozwój nauki, zgodnie z art. 219 ustawy z 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Uwzględniając powyższe i biorąc pod uwagę inne formy aktywności naukowej i dydaktycznej dr. Jana Pilżysa opowiadam się za dopuszczeniem Go do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Ryszard Zioba.